

PROCESUL LIDERULUI COMUNIST VASILE LUCA (1952) – O ETAPĂ ÎN ACAPARAREA PUTERII DEPLINE DE CĂTRE GHEORGHE GHEORGHIU DEJ. ANCHETA ELISABETEI LUCA

Marina Violeta CONSTANTINESCU¹

THE TRIAL OF THE COMMUNIST LIDER VASILE LUCA (1952) – A PHASE PREPARING THE MOMENT WHEN GHEORGHE GHEORGHIU DEJ SEIZES FULL POWER. ELISABETA LUCA'S INVESTIGATION

ABSTRACT

70 years have passed since the political trials of 1952. The internal group led by Gheorghe Gheorghiu Dej casts out the moscovite Troika from power.

By means of judicial frame-ups, mirroring the trial-shows of the 1930s in the USSR, Dej eliminates his political adversaries; Vasile Luca is physically removed and Ana Pauker, and Teohari Georgescu are marginalized.

The investigation of Elisabeta Luca, as a witness in her husband's trial, brings new elements into the understanding of the way the Stalinist Communism was installed, step by step, in our country.

Keywords: Cold War, Moscovite Troika, political trials, Gheorghe Gheorghiu Dej, Vasile Luca, Betti Luca, monetary reform, sabotage, investigation, Securitate.

Contextul internațional

Cel de Al Doilea Război Mondial s-a încheiat printr-un compromis între marile puteri. Acesta a generat „o altă confruntare”, respectiv **Războiul Rece**. Pentru 45 de ani, omenirea s-a aflat „între o pace ratată și un război nedeclarat”².

Lumea este despărțită, arăta Winston Churchill în discursul rostit la Westminster College din Fulton, statul Missouri, SUA, la 5 martie 1946, de o **Cortină de Fier**, care separă Estul totalitarist de Vestul democratic. După 76 de ani, termenul este încă folosit ca relevant pentru cercetători și pentru publicul larg.

Paradoxal, termenul nu este inventat de Churchill. Ministrul nazist al propagandei, Joseph Goebbels, îl utilizează în articolul „Anul 2000”, publicat în 25 februarie 1945, în revista „Das Reich”, avertizând marile puteri că peste lume se va lăsa o „cortină de fier” dacă Germania va capitula, ceea ce s-a și întâmplat.

Anii '50 aduc o accelerare a conflictului între cele două sisteme politice, economice și sociale, respectiv cele două moduri de viață opuse: „(...) sursele Războiului

¹ Profesor, doctorand în istorie, Liceul Teoretic „Ioan Petruș”, Otopeni, jud. Ilfov; e-mail: violeta.constantinescu@ploutos.ro.

² Gheorghe Onișoru, *Istoria lumii contemporane. De la revoluția bolșevică până în zilele noastre (1917-2015)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2015, p. 120 .

Rece au inclus și elemente culturale și ideologice”³. Teama, suspiciunea, manipulara, exagerările dominau scenele politice din ambele blocuri militare, așa numite *defensive* – de fapt cursa înarmărilor continuă de ambele părți.

Procesele politice și „vânătoare de vrăjitoare”⁴ zguduie atât Estul comunist, cât și Vestul capitalist. **Panica roșie** sau **Mccarthy**-ismul din SUA, au provocat numeroase victime. Grupări din fosta **Rezistență franceză**, bunăoară, își suprimau, la rândul-le, fără judecată și fără scrupule, trădătorii⁵.

Adevărul este partinic. Isteria căutării de dușmani ascunși afectează și lumea liberă, însă nu la nivelul lagărului socialist, deoarece mecanismele democrației aici au funcționat și au corectat anomalia. Vânătoarea de „colaboraționiști”, **vendeta** cu învinșii în război cuprinsese în anii ‘50 întreaga Europă și nu numai.

Contextul intern

La 2 aprilie 1944, declarația lui Viaceslav Molotov, de la Radio Moscova, semnala că prezența armatelor sovietice pe teritoriul românesc nu urmărea decât înfrângerea inamicului, nu acapararea de noi teritorii și nici „schimbarea orânduirii de stat din țara vecină”⁶.

Regele, împreună cu reprezentanții partidelor burgheze, cu generalul C-tin Sănătescu, hotărâsc întoarcerea armelor împotriva Axei și continuarea războiului alături de Aliați. Momentul 23 august 1944 marchează și intrarea noastră sub ocupație sovietică⁷. Cu pași mici și cu grija de a salva aparențele democratice, comuniștii preiau puterea. În septembrie 1944 se reîntorc în țară de la Moscova Ana Pauker⁸, Vasile Luca⁹ și Teohari Georgescu¹⁰. Pauker și Luca vin în fruntea batalionului Tudor Vladi-

³ *Ibidem*, p. 121.

⁴ Termenul *vânătoare de vrăjitoare*, legat de istoria Inchiziției, se referă la inventarea de probe pentru persecutarea unei persoane sau a unor grupuri de persoane percepute ca inamici (conform DEX).

⁵ <https://jurnalul.ro/scinteia/istoria-comunismului/comunism-adevarul-istoric-13503.html>, Cristina Diac, *Comunism-adevărul istoric?*, publicat la 30 august 2006.

⁶ Gh. Onișoru, *Stalin și poporul rus ... Democrație și dictatură în România contemporană. Premisele instaurării comunismului*, București, Editura Corint, 2021, p. 113.

⁷ În 1958 se retrag trupele sovietice din țară.

⁸ Ana Pauker sau Hana Rabinson (1893-1960), vicepremier și ministru de externe al României între 1947-1952, provine dintr-o familie înstărită din Vaslui, de origine iudaică; bunicul a fost rabin; a activat în mișcarea comunistă internațională și a fost o apropiată a lui Stalin. A fost marginalizată după arestarea lui V. Luca și a lui T. Georgescu.

⁹ Vasile Luca sau Laszlo Luka (1898-1963), vicepreședinte al Consiliului de miniștri, ministru al finanțelor între 1947-1952, a fost un comunist recunoscut în mișcarea internaționalistă; originar din zona secuiască, dintr-o familie săracă, a avut cetățenie austro-ungară, română și sovietică. Arestat și condamnat în urma unui simulacru de proces, ca deviaționist de dreapta, moare în închisoarea Aiud.

¹⁰ Teohari Georgescu (1908-1976), născut la București, comunist ilegalist, a urmat cursuri în 1940 la Moscova, alături de agenți NKVD și sub îndrumarea lui Gheorghii Dimitrov. A fost ministru de interne între 1945-1952. A căzut în dizgrație când au fost eliminați Luca și Pauker, a fost arestat, anchetat în 1952, dar nu a fost condamnat. Între 1953 și 1972 a fost director la Tipografia Casa Scânteii.

mirescu¹¹. Ana Pauker era considerată favorita lui Stalin. Luca și soția lui, Elisabeta sau Betti, cum o numeau tovarășii, se aflau în anturajul Anei, au luptat în ilegalitate, iar după 1941 au activat în URSS – Betti ca secretară tehnică, iar Vasile Luca a fost instructor (propagandist) pentru soldații români căzuți prizonieri.

La 6 martie 1945 se instaurează guvernul Petru Groza. Marea manifestație din 8 noiembrie 1945 este ultima răbufnire semnificativă a opoziției anticomuniste și promonarhice.

Vasile Luca, Ana Pauker împreună cu Teohari Georgescu formau aripa moscovită sau gruparea externă a PCR. Aceștia s-au întors în septembrie 1944 în țară.

Gruparea internă, condusă de Gheorghe Gheorghiu Dej, era compusă din comuniștii rămași în țară, unii eliberați din închisori, alții ieșind după 20 de ani din ilegalitate¹².

Ocupația sovietică transformă partidul comunist dintr-un **partid de buzunar** într-un pion important pe scena politică a țării, ca apoi, treptat, comuniștii să se debaraseze de **tovarășii de drum** și să devină unicul partid politic. La început se confruntă însă cu lipsa unui lider recunoscut și atestat de forurile conducătoare bolșevice. Ca urmare, după 23 august 1944 se pun bazele unei conduceri colective din care fac parte Lucrețiu Pătrășcanu¹³, recunoscut de Palat și de partidele burgheze, Gheorghe Gheorghiu Dej, evadat din lagărul de la Târgu Jiu, Chivu Stoica, Gheorghe Apostol, Alexandru Drăghici și Teoharie Georgescu – amnistiați.

La vizita lui Gheorghiu Dej din ianuarie 1945 de la Moscova, „poziția lui s-a întărit considerabil”¹⁴, el obținând de la Stalin acordul pentru înlăturarea din partid a adversarilor politici. Primele victime au fost Ștefan Foriș¹⁵ și Lucrețiu Pătrășcanu.

¹¹ Batalioanele Tudor Vladimirescu și Horia, Cloșca și Crișan erau alcătuite din prizonierii români din URSS, reeducați în spiritul internaționalismului proletar.

¹² În 1924, legea Mârzescu scoate PCR de pe scena politică a țării, considerându-l periculos pentru siguranța națională. Conform Cominternului, România era un stat imperialist care subjugă alte popoare, ca moldovenii, ardelenii, bănățenii, dobrogenii etc. Trebuia să restituie Transilvania ungarilor, Basarabia sovieticilor, Dobrogea bulgarilor și Banatul sârbilor. România ar fi reprezentat doar Muntenia.

¹³ Lucrețiu Pătrășcanu (1900-1954) s-a născut la Bacău, într-o familie înstărită. Licențiat în drept și doctor în științe economice al Universității din Leipzig, Germania, a profesat ca avocat la București și a predat la Universitate, unde a fost profesor universitar de drept. Între 1944 și 1948 a girat ca ministru al Justiției procesele politice în care foști ofițeri în armata regală, oameni politici liberali și țărăniști, apropiați ai regimului Antonescu, membri ai mișcării legionare au primit condamnări nedrepte. Arestat în 1948, a fost executat în 1954. I s-a reproșat că ar fi fost naționalist; de fapt nu aveau încredere în el nici aripa externă a partidului și nici cea internă. Stalin nu îl agreea pentru că era intelectual și avea legături cu Casa Regală și cu partidele burgheze.

¹⁴ Gh. Onișoru, *op. cit.*, p. 218.

¹⁵ Ștefan Foriș sau Istvan Foriș, comunist ilegalist de origine maghiară, provenea dintr-o familie bogată, tatăl său deținând o fabrică de cărămizi și țiglă. A fost membru al Partidului Comunist Maghiar și a activat în cadrul regimului Republicii Sovietice Ungare din 1919. Între 1940-1944, a fost secretar general al Partidului Comunist din România. A fost executat în 1946, acuzat pe nedrept de colaborare cu Siguranța. Reabilitat în 1968.

După proclamarea Republicii Populare la 30 decembrie 1947 influența URSS s-a manifestat în toate domeniile vieții politice, economice, sociale și culturale. Mecanismele totalitarismului stalinist, rolul consilierilor sovietici, implicarea Moscovei în toate deciziile luate la București în primii ani după ocupația sovietică de la 23 august 1944 sunt relevate de documentele păstrate în arhivele Securității și cele ale Partidului Comunist¹⁶. Relevante sunt și bancurile epocii păstrate în folclorul bucureștean: „De ce umblă Ana Pauker cu umbrela deschisă în parcul Herăstrău într-o zi fără ploaie?”. Răspuns: „Pentru că plouă la Moscova”.

Procesele politice se desfășoară în contextul luptei pentru putere între gruparea internă și **Troica moscovită** sau gruparea externă, România parcurgând în anii '50 etapele instaurării și întăririi regimului stalinist al lui Gheorghe Gheorghiu Dej.

Procesele politice din 1952. Eliminarea Troicii moscovite

Anul acesta se împlinesc 70 de ani de la procesul lui Vasile Luca, o înscenare juridică menită să îi confere lui Gheorghe Gheorghiu Dej întreaga putere în partid și în stat.

În anul 1951, Stalin îl inițiază pe Ghiță Dej în așa numita „vânătoare de vrăjitoare”, dezlănțuită în toate țările satelit ale URSS. Nu mai erau vizați „dușmanii de clasă”, deja eliminați fizic, ci „vechi comuniști, eroi ai rezistenței împotriva fascismului, dintre care unii luptaseră în războiul civil din Spania sau în maquis-ul francez”¹⁷, cum este și cazul Elisabetei Luca, pe atunci Betty Birman, soția lui Vasile Luca, cazul lui Walter Roman, tatăl lui Petre Roman, și a multor comuniști. Alexandru Șiperco, în memoriile sale, îi numește spanioli¹⁸.

Se repeta astfel scenariul proceselor din anii '30 de la Moscova, împotriva **deviaționiștilor de dreapta** sau **de stânga**, ca Troțki sau Buharin, acuzați invariabil și de trădare, spionaj în favoarea puterilor imperialiste. Stalin exportase modelul acestor **proces-spectacol** în noile „democrații populare”. Fiecare avea un rol bine stabilit, de la inculpat, la acuzatorul public, la procuror, judecător, până la cei prezenți în sală. Indiferent de acuzație, la sfârșit acuzatul își recita mărturia, „eroul trebuia să își mărturisească crima”, iar aceasta era „un fel de cocktail între titoism, sionism și cosmopolitism”¹⁹.

În acest context, vizita lui Dej din 1951 era mai mult o chemare la raport, în care acesta era dojenit de „Tătucul Stalin” că în România, spre deosebire de celelalte țări socialiste, nu au fost descoperiți agenți ai titoismului și sionismului, deși în socialism, susținea Stalin, „lupta de clasă, departe de a se potoli, se ascute”²⁰.

Silviu Brucan își amintește în memoriile sale, din ceea ce i s-a povestit, pentru că el nu era prezent la întâlnire, că Stalin l-ar fi întrebat pe Dej dacă și-a pierdut

¹⁶ Gh. Onișoru, *Pecetea lui Stalin - cazul Vasile Luca*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2014, p. 308.

¹⁷ Silviu Brucan, *Generația irosită – memorii*, București, Editurile Univers & Calistrat Hogaș, 1992, p. 69.

¹⁸ Andrei Șiperco, *Confesiunile elitei comuniste - arhiva Alexandru Șiperco. România 1944-1965. Rivalități, represiuni, crime*, București, Academia Română, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, vol. II, p. 76.

¹⁹ S. Brucan, *op. cit.*, p. 70.

²⁰ *Ibidem*.

vigilența, iar Miron Constantinescu vrând să îl ajute pe Dej face o gafă și îi spune lui Stalin că Dej este un om sentimental – „sentimentalnoi celovek”. Este clar că Dej nu a fost sentimental, ci aștepta momentul potrivit să își elimine adversarii, dar Brucan îi face liderului comunist un portret favorabil, deoarece se afla printre apropiații săi.

Campania de demascare din interiorul partidului duce la excluderea a 400.000 de membri, acțiune ce va fi adusă la cunoștința lui Stalin. Dej dovedește în acest mod fidelitate față de Stalin, consolidându-și „poziția de lider suprem în cadrul partidului”²¹.

Vasile Luca a fost acuzat în cadrul unui proces amplu, în care au fost implicați colaboratori, rude, prieteni, dar și soția sa, Elisabeta Luca. Motivul condamnării liderului comunist român a fost **devierea de dreapta**.

Luca era un adept al NEP-ului inițiat de Lenin, o nouă politică economică, formulată de Dimitri Volkonov pe baza studierii arhivelor sovietice. În România, studiile lui au fost publicate sub numele „Lenin. O nouă biografie” (București, 1994). Reforma monetară a reprezentat motivul principal în acuzarea lui Luca. El ar fi sabotat această reformă pentru a-i favoriza pe chiaburi.

În lotul Luca a fost anchetată și Betti, soția lui. Arestată în august 1952, după doi ani de anchete a fost eliberată, fără a fi condamnată – în noiembrie 1954. Aceasta declară tot ce era necesar anchetatorilor pentru a construi acuzarea liderului comunist. Al. Șiperco amintea că a declarat tot ce voiau ei și că a vorbit porcării despre Luca²².

Reforma monetară

Ancheta Elisabetei Luca din 8 decembrie 1952 abordează problema ascensiunii liderului Vasile Luca până la funcția de ministru de finanțe²³ și din nou analizează problema reformei monetare. Fostul ministru de finanțe s-a opus în ședințele CC ale PMR, a sabotat reforma, în sensul că s-a străduit să încaseze impozitele până la sfârșitul anului 1951; nu a păstrat secretul și mulți chiaburi și capitaliști au putut să se sustragă, investind sume mari în diferite operațiuni; a întârziat plata salariilor angajaților statului, lovind astfel în salariații Statului²⁴ – declara Betti, conform proceselor verbale încheiate în timpul anchetei, existente în dosarul de la CNSAS.

A sabotat baterea monedei **prin alterarea materialului din care era compusă moneda**²⁵.

Și-a manifestat satisfacția că reforma este un eșec, iar ei, adică Partidul, **au primit-o ca pe un duș rece**²⁶.

Pentru a înțelege poziția lui Luca este necesar să analizăm etapele reformării domeniului financiar sub ocupația sovietică²⁷. La 15 august 1947, fără o informare prealabilă a populației, sub presiunea constantă a sovieticilor, este adoptată Legea nr.

²¹ Gh. Onișoru, *op. cit.*, p. 308.

²² A. Șiperco, *op. cit.*, vol. III, p. 82.

²³ http://www.cnsas.ro/documente/P%20000148/P%200000148_013_W_R_OCR_Anon.pdf
Dosarul Elisabetei Luca, p. 593.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ <https://mfinante.gov.ro/istoric-mfp-11>.

287 pentru reforma monetară. Cel de Al Doilea Război Mondial a produs deprecierea monedei naționale: nivelul prețurilor crescuse de 8.365 de ori față de 1938, iar pe piața monetară se vehicula o masă uriașă de semne monetare.

Bancnotele BNR și monedele emise de Ministerul Finanțelor au fost retrase din circulație și înlocuite cu însemne noi. Raportul de preschimbare a fost de 20.000 de lei vechi la un leu stabilizat. Operațiunea s-a realizat între 15-21 august. Salariații, invalizii, văduvele și orfanii de război, agricultorii puteau schimba o sumă de lei vechi în lei noi. Măsura lovea însă în burghezie, în liber profesioniști, care constituiau un pericol pentru noul regim.

Urmări:

- reducerea drastică a masei monetare;
- economiile firmelor, băncilor sau persoanelor fizice erau devalorizate și predate statului;
- datoria publică este anulată;
- rentele perpetue sunt păstrate.

La 29 ianuarie 1949, prin Decretul Marii Adunări Naționale, este organizat Ministerul de Finanțe al Republicii Populare Române, pentru ca la 26 ianuarie 1952 să se adopte o nouă reformă monetară, prin Hotărârea Consiliului de Miniștri, cu privire la efectuarea reformei bănești și la reducerile de prețuri.

Stabilizarea monetară din 1947 dusesese la confiscarea a 94,16% din masa monetară, dar între timp inflația explodase. În 1952, această a doua confiscare a monetarului din circulație prevedea ca sumele în numerar de până la 1.000 de lei vechi să se preschimbe în raportul de 100 la 1, sumele cuprinse între 1.000 și 3.000 de lei vechi inclusiv în raportul de 200 la 1, iar cele care depășeau 3.000 de lei la raportul de 400 la 1.

La mijlocul anului 1951, relatea inculpata Elisabeta Luca, soțul ei vine acasă cu o servietă, cu o sumă mare de bani. Ea apreciază că ar fi fost aproximativ 1,5-2 milioane de lei. Luca spune că este un supranumerar pe care îl va duce înapoi la minister în ajunul reformei monetare. Una dintre explicațiile acelei „sabotări”, cum i s-a reproșat, ținea de sprijinul acordat de V. Luca micilor întreprinzători, importanți pentru că ei plătesc impozite și sunt afectați de noua politică economică. Produsele pleacă de la ei cu prețuri mici și ajung pe piață cu un preț imens, ceea ce dezavantajează micii producători, dar și populația, credea soțul Elisabetei. România era în stadiul în care se aflase Rusia în anii '20, așa încât măsurile trebuiau introduse treptat, iar populația trebuia pregătită.

Începutul calvarului. Arestarea. Ancheta

Arestările la Ministerul de Finanțe încep înainte de a fi „ridicat” Vasile Luca (14 august) și apoi soția lui (16 august). Dintre colaboratorii lui Luca, Aurel Vijoli a fost anchetat sălbatic, după care a fost reabilitat. Gheorghe Gheorghiu Dej îi zice să scrie că a fost vinovat, dar acesta refuză, gest asemănător celui prin care Bellu Zilber refuza carnetul de partid în momentul reabilitării.

Când încep arestările la Ministerul de Finanțe, Vasile Luca se îngrijorează și se întrebă când vor vorbi cei care s-au aflat în preajma lui? Veneau și îl țineau la curent cu evenimentele apropiatei lui – secretara lui, Craiu, și soțul ei, o familie de evrei, prieteni ai Elisabetei, pe care Luca îi angajase în Ministerul de Finanțe.

La întrebarea anchetatorului: „Arată ce cunoști din activitatea dușmănoasă a lui Vasile Luca?”, Betti recunoaște că până la hotărârea partidului că V. Luca a avut o atitudine ostilă față de politica partidului ea nu a observat ceva deosebit. Totuși, menționează: orgoliul excesiv, lipsa de vigilență și unele încălcări ale moralei proletare (prieteni cu chiaburi, partide de vânatoare etc.).

Vasile Luca manifesta dorința de a ieși în evidență, citea ce apărea în presă despre el și făcea tot posibilul să își păstreze locul în ierarhia partidului (urmărea la manifestații să fie și portretul lui printre cele ale conducătorilor comuniști, iar lozincile să conțină și numele lui). O atitudine de lider, dar care era considerată prin prisma anchetei o dovadă de orgoliu și de încălcare a egalitarismului proletar.

Printre prietenii care contraveneau liniei partidului se numărau și legăturile cu secuii din zona Sfântu Gheorghe, unii rude, alții prieteni din copilărie sau din prima tinerețe. Printre așa ziii „dușmani ai regimului” se număra și fostul proprietar al terenurilor de vânatoare din Bistrița.

Până la anchetarea Elisabetei toate aceste informații țineau de „lipsa de vigilență”, care devin pe parcursul anchetei atitudine dușmănoasă, deviere de dreapta, activitate susținută în „dauna clasei muncitoare”²⁸. Nu știm cum a ajuns Betti să declare toate acestea, dar putem să bănuim dacă ne întoarcem spre experiențele altora în beciurile Securității.

Bellu Zilber arăta în mărturiile sale despre anchetele la care a fost supus în procesul lui Lucrețiu Pătrășcanu că majoritatea anchetatorilor erau de „o incultură desăvârșită”, iar declarațiile impuse anchetaților erau „inepte”. În 1953, Zilber înțelegea pentru prima oară ce se întâmplase: „Clica Gheorghiu-Dej exclusese clica Ana Pauker”, iar toți cei care trebuiau eliminați „făcuseră crime împotriva partidului”.

Neglijența în serviciu a lui V. Luca va fi supusă analizei Comisiei de Control a Comitetului Central al PMR. La ședința din 28 mai, Luca recunoaște „devierea de dreapta”, acțiunea dușmănoasă și antistatală în fața colegilor din conducerea partidului, dar soției îi spune că este o intrigă, o „lucrătură țesută împotriva lui”.

Atitudinea lui de a-și pune „cenușă în cap”, de a se autoînvinui, face parte din scenariile ședințelor comuniste, ale autocriticilor și promisiunilor de îndreptare. Doar că situația lui Luca era alta. Procesul lui a fost o înscenare în lupta pentru putere a lui Gheorghe Gheorghiu Dej.

Luca a fost bătut îngrozitor, zice Jean Coler (1912-1995), fost ilegalist²⁹. Gh. Gheorghiu Dej urmărește ancheta și intervine, uneori notează injurii pe rapoarte.

Betti a avut condiții grele de detenție, izolare aspră, anchete de noapte. „Elisabeta Luca a fost arestată doi ani. În condiții înjositoare”³⁰. A trecut prin închisoarea Malmaison și Jilava. Despre Malmaison, A. Șiperco spune că „era un depozit și mai secret decât Râmnicu Sărat, cu izolare totală. Aici au stat Teohari și Betti Luca”³¹.

²⁸ http://www.cnsas.ro/documente/P%20000148/P%200000148_013_W_R_OCR_Anon.pdf, p. 16.

²⁹ A. Șiperco, *op. cit.*, vol. II, p. 150.

³⁰ *Ibidem*, p. 72.

³¹ *Ibidem*, vol. III, p. 40.

Lena Constante își amintea de altfel, în „Evadarea Imposibilă”, despre pierderea feminității în timpul anchetelor și în privarea de libertate: „Copleșitoare aici nu mai sunt chinurile fizice, caznele și mizeria sufocantă, ci arderea la foc mic (...), încarcerarea în Dosar, umilirea birocratică, (...) senzația de prezent mort, de sfârșit perpetuu”³², iar atributele specific feminine „sporesc infinit posibilitățile de umilire a ființei umane în regimul penitenciar”³³.

În dosarul de anchetă al Elisabetei Luca găsim și **învățătura** obținută prin teroarea anchetelor: „Fiind arestată mi-am dat seama că în fața Securității nu poți să ascunzi nimic, că Securitatea știe tot și nu văd niciun sens să ascund atât activitatea lui Vasile Luca cât și a mea”³⁴.

Ca în orice proces stalinist, pedepsele erau hotărâte înainte: „Chișinevschi a spus că hotărârea este luată de conducerea partidului și mi-a dictat pedepsele pe care trebuie să le pronunțăm”³⁵, declara unul dintre judecători, la rândul lui anchetat în procesele de reabilitare din 1968.

Anchetatorii anilor '50 erau „funcționari preocupați de cariera și bunăstarea personală”, după modelul celor din Direcția Politică a Statului din URSS, „cel mai crunt organ de represiune căruia i-au căzut victime numeroși cetățeni sovietici”³⁶.

Securitatea și SSI (Serviciul Special de Informații) erau o lume aparte, cum erau KGB și închisoarea Lubianka în URSS³⁷, „nimeni nu știa de fapt ce se întâmplă la anchete, decât un număr restrâns de executanți” „călăi”, „grupe speciale de asasini la ordinul direct al lui Ghiță Dej și al lui Drăghici, în afara, deci, a rețelei de partid și a Ministerului Afacerilor Interne, acționând în cel mai strict secret și fără nici un control”³⁸.

Agenții serviciilor speciale par total nemarcați de amintiri personale. Părerile lor se schimbă de la o zi la alta, în funcție de sugestia celui care solicită declarația. Fostul general NKVD, Pavel Sudoplato, spunea: „Părerea mea despre oameni și despre faptele lor este întotdeauna în concordanță cu linia partidului”³⁹.

Anchetele nu sunt despre adevăr. Pornesc de la anumite date false, de la idei preconcepute, iar rezultatele sunt așteptate. Puterea îi elimină pe pionii care nu mai sunt necesari sau încurcă jocul construirii unei societăți bazate pe teroare, frică, suspiciune, delațiune. De exemplu, Ioan Craiu, director în Ministerul de Finanțe, declara în 1968 că a fost forțat să semneze, la anchetele din cazul Luca, „procesele verbale de interogatoriu ce nu cuprind declarațiile mele”⁴⁰.

³² Dan C. Mihăilescu, *Castelul, Biblioteca, Pușcăria – Trei vămi ale feminității exemplare*, București, Editura Humanitas, 2013, p. 140.

³³ *Ibidem*, p. 169.

³⁴ http://www.cnsas.ro/documente/P%20000148/P%200000148_013_W_R_OCR_Anon.pdf
Dosarul Elisabetei Luca, p. 267.

³⁵ Gh. Onișoru, *Stalin și poporul rus ...*, p. 251.

³⁶ Boris Bajanov, *Cum s-a născut stalinismul.... Dezvăluiri din memoriile lui Boris Bajanov, fostul secretar al lui Stalin*, București, Editura Ștefan, 2010.

³⁷ A. Șiperco, *op. cit.*, vol. I, p. 263.

³⁸ *Ibidem*, vol. III, p. 41.

³⁹ Cristina Diac, *op. cit.*

⁴⁰ Gh. Onișoru, *Pecetea lui Stalin ...*, p. 302.

Analiza atentă a dosarului Elisabetei Luca impune recunoașterea aceluiași metode de anchetare menționate de I. Craiu, specifice proceselor staliniste din țara noastră la începutul anilor '50.

Ancheta este un spectacol! Procesele staliniste, la fel. Este justificată, astfel, existența poliției secrete: „Vânătoarea de vrăjitoare era permanentă. Pretutindeni Securitatea descoperea sabotaje, spioni, infiltrări de dușmani de clasă în funcții cheie. Pedeapsa cu moartea s-a aplicat în aceste vremuri triste de mai multe ori”⁴¹.

Concluzii

Reiese din analiza situației financiare din primii ani de comunism că Vasile Luca nu a fost un sabotor, ci un apărător al categoriei de mici întreprinzători, agricultori cu venituri mici și mijlocii, un promotor al curentului leninist NEP, ca și Ana Pauker sau alți comuniști considerați „deviaționiști de dreapta”.

Dosarul lui Vasile Luca conține tabelul cu arestații, mandatele de arestare, procesul verbal al percheziției domiciliare, opisul avutului celui arestat și procesul verbal de interogatoriu al arestatei Luca Elisabeta, soția inculpatului. Se poate constata că nu avea avere, doar câteva obiecte personale, iar la Elisabeta nici măcar nu s-a mai întocmit opisul respectiv.

Luca a murit în închisoarea Aiud, iar Elisabeta a fost eliberată în 1954. Reabilitarea vine abia în 1971, când a primit Ordinul „Tudor Vladimirescu”, cl. a II-a.

Comisia de partid constata în 1968: „(...) procesul lui Vasile Luca și a celorlalți arestați a reprezentat o grosolană înscenare judiciară, folosindu-se metode inadmisibile și procedee inumane de anchetă pentru smulgerea de declarații și pentru a se ajunge la condamnarea celor arestați”⁴².

Securitatea și conducerea partidului nu au urmărit obținerea adevărului, ci confirmarea faptelor menționate în documentele de partid.

Anchetele din anii '50, atât în cazul L. Pătrășcanu, cât și „debarcarea grupului Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu, arată că în prima jumătate a perioadei în care a condus PCR, Gheorghe Gheorghiu Dej s-a comportat ca un stalinist autentic prin introducerea măsurilor totalitare”⁴³.

Procesele staliniste au debutat cu preluarea mandatului la Justiție de către Lucrețiu Pătrășcanu, cu introducerea Tribunalului Poporului și a acuzatorilor publici, care au atins un număr considerabil în anii '50, și s-au încheiat cu procesul ultimului președinte comunist, în 1989.

⁴¹ Victor Frunză, *Istoria stalinismului în România*, București, Editura Humanitas, 1990, p. 396.

⁴² Gh. Onișoru, *op. cit.*, p. 301.

⁴³ Idem, *Stalin și poporul rus ...*, p. 252.